

משפט זוטא / נתן אלתרמן

1

אשה, שהתפרעה בלשכת-הסעד, הועמדה בימים אלה למשפט ונידונה למאסר חצי-שנה, ברך, כמחצית מזה על-תנאי וכמחצית – מאסר בפועל. בעתון נמסר שהיא אם לשמונה ילדים. פרט נוסף: בעלה נכה ועובד רק חמישה ימים בחודש. עוד פרט: הצעיר שבין ילדיה הוא בן-שנה, ולכן הורשה לה לקחתו עמה לבית-הכלא.

אפשר לומר כי "משפט-זוטא" מעין זה, מצד צירוף הנסיבות הנשקפות מתוכו, יש בו חומר די-והותר לעשרה משפטים, ואף-על-פי-כן הוא מן השכיחים אצלנו. קילוח מתמיד של ידיעות כאלו זורם בעתונינו מזה שנים על שנים ברציפות אינה מושפעת מתמורות העתים. מקומן של התרחשויות אלו לרוב באזורים המכונים אזורים-פיתוח, שהם, כידוע, מעיקרי צידוק ויעודו של המפעל הציוני. ובמקרים כאלה מדובר כמעט אך ורק במשפחות מרובות ילדים, ענין שגם הוא מוסיף מאורו לבחינה הרעיונית והעקרונית של הבעיה...

אין ספק כי לבם של רבים התחמץ בקרבם למקרא הכרוניקה הנ"ל, שבמדור הפלילים, ורבים ודאי הרהרו כי תופעות כאלו הן "כתב-אשמה נגד החברה" וכדומה. הרהורים אלה הם נכונים, כמובן, ואף-על-פי-כן, כל הרואה "מקרים-סוציאליים", מן הסוג הנ"ל, כעוולה מבחינה "אנושית כללית", או מעמדית, או אפילו מצד האפליה המוגדרת יותר, אינו תופס את עיקר משמעותם. טיבו של הקיפוח הנשקף מתוך סיפורים כאלה הוא אחר. במידה שיש כאן כתב-אשמה נגד החברה הרי עיקרו לא חרפת-העוני או דרישת הצדק החברתי הכולל. כאן סובבים הדברים על עבירה חברתית מוגדרת יותר. עיקרה של עבירה זו – הסחה ציבורית מוסכמת של אמצעים כספיים ואחרים מן היעד הנכון אל מטרות-משנה.

2

דבר זה לא קשה לראותו. רמת החיים הרווחת של אזרחי ישראל – כשכבה המבוססת מבחינה כלכלית – אינה, כידוע, פרי התפתחות טבעית נכונה או לא-נכונה, של המשק הישראלי עצמו. רמת-חיים זו נקבעה מכוח העובדה שמדינת ישראל נשענת על סיועו הכספי של העם

היהודי בגולה, וסיוע זה ניתן לה ומקיים אותה על שום היותה מדינה אשר צרכיה נקבעים לא לפי כושר-הייצור של אזרחיה אלא לפי יעודה ולפי המעמסות המיוחדות שהיא נושאת בהן, כגון עומס הפיתוח וקליטת העולים, שהגיעו אליה בשנות העליה ההמונית, ועומס הבטחון. עיקרון זה מסיר מן הסיוע הכספי שהמדינה מקבלת את חותם ה"סעד", ונותן לנו רשות לראותה לא מדינה "נתמכת", אלא כמדינה נבנית ונושאת יעוד.

אכן דרכי השימוש בסיוע כספי זה היו תמיד נושא לוויכוח. מפעם לפעם נשמעים קולות שאנו מרבים יותר מדי להפנות אמצעים אלה לפתרון שאלות תקציביות שוטפות ופחות מדי למפעלי הפיתוח והקליטה. עוד זכור הוויכוח שלפני המיתון, שאז נשמעו בכנסת טענות של ממש על ששכר עובדי השירותים הועלה בשנתיים האחרונות בעשרות אחוזים, ולבסוף, "כשהיה הכרח להצטמצם, הוטל העול על כתפי החלשים ביותר".

נוסיף לכך כי באמצעים אלה אנו מקיימים לא רק את רמת-החיים אלא אף את הרמה התרבותית של המדינה, ואת רמת התצרוכת הרוחנית שלה בכל שטחי הספרות והאמנות והבידור. יש, כמובן, בין כל אלה ענינים שחשיבותם אינה צריכה ראייה, אך אין להתעלם מן העובדה שקיומם מתאפשר בעיקר על-ידי אמצעים חמריים המגיעים לישראל, משום שיש בה אזורי-פיתוח, המצדיקים את התמיכה.

משום-כך, שעה שאותה אם לשמונה ילדים עומדת בלשכת-הסעד, בין המבקשים, עלינו לדעת כי מדובר כאן לא בסיוע הניתן על "על חשבון משלם-המסים", לפי הנוסחה הידועה. כאן פני הדברים אחרים. במקרה זה צריך משלם-המסים לדעת כי לפני שאשה זו באה להסתייע על חשבונה, נסתייע הוא על חשבונה, אם מבחינת רמת-החיים ודרגת השכר ואם מבחינת השירותים שהמדינה מספקת לו.

כך גם לגבי פרטי-הווי אחרים, מן השכיחים אצלנו, כגון אב שהניח ילדיו על סף לשכת-הסעד וברח והמשטרה מחפשת אחריו. מסתבר כי לא את האב לבד צריכה המשטרה לחפש אלא גם את שאר המעורבים בבעיה זו ומסתבר כי המחפשים לא יצטרכו להיעזר בגששים כדי להגיע למקומות הנכונים, שיהיו פעמים מקומות לא-צפויים, כגון משרדי סוכנות ומשרדי ממשלה ואפילו מופעי תרבות מפוארים ותצוגות אֶפְנָה.

ברור שאין זו שאלה של כסף בלבד. ענין כגון ההזנחה המשועת בשירותים הרפואיים של אזורי-הפיתוח אינו מוצא תיקון גם מחשש פגיעה בדימוקראטיה, אף כי ברור שגיוס רופאים או כל עובדי-ציבור אחרים, כפי הצורך, אינו פחות מוצדק מגיוס לצרכי בטחון. כבר התרגלנו

לאירוניה המרה שבאותו פער משווע בין רמת מוסדות־הרפואה המפוארים בישראל, שהם מן המעולים בעולם, ובין המצב שבו נתונה אוכלוסייה שלמה מבחינת השירות הרפואי, מצב שדוגמתו יאה לנידחות ולנחשלות במדינות העולם, מצב שבו עשרות אלפי תושבים תלויים בחסדיה של מרפאה אחת עם רופא אחד או שניים, על כל הכרוך בכך. במידה שעקרונות הדימוקראטיה שלנו מונעים בעדנו מלתקן את הדבר בדרך של חקיקה ובאמצעי־חירום, הרי מסתבר כי לא רק את רמת חיינו אנו מקיימים בחלקה על חשבוננו של קיפוח זה, אלא גם הדימוקראטיה שלנו נשענת, במקרה זה, על כתפים עמוסות שאינן כתפינו.

4

ענין זה יש בו עוד כמה צדדים שאינם טפלים לו. כך, למשל, העובדה שאנו מעמיסים מקרים אלה על לשכת־הסעד ומסתפקים בכך, רק מפני שאנו יודעים שמדובר בעולים אשר עלו מחמת המצוקה ואין להם ברירה אלא להישאר כאן, שכן אשה זו, גם לאחר שתצא מבית־הכלא לא תעזוב את הארץ, לא היא ולא התינוק שיעזור לנו לפתור את הבעיות הדמוגראפיות שאנו כה שקועים בהן כיום.

טעם נוסף מוסיפה לענינים אלה העובדה שחזיונות קטנים אלה של לשכות־הסעד מתחוללים בעוד אנו מעבדים תקנות עליה־וקליטה אחרות לגמרי. לגבי עולי ארצות־הרווחה, תקנות שעיקרן מבוסס לא על סעד אלא על כוח־המושך של תנאי דיור ותעסוקה ובחירת איזור־מגורים וכדומה. אכן, עולים אלה אינם נראים עדיין אפילו באופק, והבעיה אינה אלא עיונית בלבד.

5

איני מתכוון להביע כאן דברי ערעור על פסק־דינו של השופט. מסתבר שהוא פסק דינו לפי מה שהיה לפניו, ולא היתה לו ברירה אלא למלא חובתו. אלא שלא משפט זה עיקר. העיקר הוא אותו משפט **שלא** נערך, ולא ייערך כנראה, והוא המשפט שבו יעמוד הצד הנתבע כתובע, איני יודע מה מידת הבסיס המשפטי שאפשר למצוא לענין זה, אך ברור כי הפרקליט יוכל לטעון כי האשה שבה אנו מדברים מבקשת לא תמיכה אלא מה שמגיע לה לפי החוקים הלא־כתובים שעליהם המדינה קיימת. גם בהיעדר משפט כזה, ברור כי אנו חוסים מפניו רק בצל טענות פורמאליות בלבד.

אם כך ואם כך ברור כי לא רק מבחינת הצדק המופשט, אלא גם מבחינת הזכות המשפטית ומבחינת תועלתה של המדינה צריכה אותה אשה, עם שמונת ילדיה, לעמוד לא בסופו של תור המקבלים מן המדינה אלא בראשו, ורק צרכי הבטחון משתווים לה במעלה. ברור כי אפילו ענינים חשובים כמו הקצבות לתיאטראות או לפרסים ספרותיים, מטעם המדינה או מטעם הרשויות המקומיות, מקומם אחריה ולא לפניה, שכן מצוותן של הקצבות כאלו היא מצווה שבאה בעבירה מפורשת, כל זמן שאשה זו אינה מקבלת את המגיע לה. כל אותו עיקרון שלפיו נעשית בעית קיומה של אשה זו וקיום ילדיה ענין למשרד-הסעד הוא עיקרון שאין לו יסוד. אם אנו רואים זאת כענין של עזרה סוציאלית, הרי עלינו לראות כך את כל המפעל הציוני ובנין הארץ. אמנם שאלות בעלות ממדים כבירים עומדות כיום על הפרק, אך שעה שדיונים שלנו פוסחים על זוטות כאלו יש בהם גוון של התחמקות גם כשאנו עוסקים בענינים חשובים ביותר. הבעיות הגדולות אינן מגמדות את השאלה הזאת אלא מוסיפות על צדק עקרוני שבה ועל מידת דחיפות שלה.

6

כיוון שדברים אלה נזדמנו לגליון שנת-העשרים של "מעריב", ראוי לציון לזכותו, כי עתון זה, אולי יותר מכל עתון אחר במדינה, היה פעמים רבות, הודות למדור הרפורטאז'ה הער והחריף בו, אספקלריה נאמנה לענינים שעמדנו עליהם ברשימה זו ובכך מילא תפקיד של המחשה ושל הבלטה, החשובים יותר מכל דיונים מופשטים. הציבור כולו צריך להכיר לו טובה על שירות זה.